

Η ΠΑΡΑΓΡΑΦΟΣ ΜΕ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΑ ΚΑΙ ΑΣΚΗΣΕΙΣ

Τα φύλλα εργασίας που ακολουθούν απευθύνονται κυρίως στους/στις μαθητές/τριες της Α΄ και Β΄ Λυκείου. Μπορούν να χρησιμοποιηθούν αφενός ως υλικό για τη διδασκαλία της παραγράφου αφετέρου ως ασκήσεις εμπέδωσης. Τα πρώτα δύο παραδείγματα/ασκήσεις (αιτιολόγηση και αναλογία) αφορούν την ύλη της Α΄ Λυκείου, ενώ τα υπόλοιπα παραδείγματα/ασκήσεις (σύγκριση - αντίθεση, διαίρεση, ορισμός και παραδείγματα) την ύλη της Β΄ Λυκείου. *«Στην πράξη βέβαια σπάνια συναντούμε μονάχα έναν τρόπο ανάπτυξης. Συνήθως χρησιμοποιούμε συνδυασμό από δύο ή περισσότερους τρόπους. Όταν π.χ. χρησιμοποιούμε τη μέθοδο του ορισμού, μπορεί να χρειαστεί συγχρόνως να δικαιολογήσουμε μια κρίση μας, να διευκρινίσουμε μια έννοια με ένα παράδειγμα κτλ.»*¹ Τα φύλλα εργασίας μπορούν να χρησιμοποιηθούν και για τη Γ΄ Λυκείου για σκοπούς επανάληψης.

Ο/Η διδάσκων/ουσα μπορεί να τροποποιήσει και να χρησιμοποιήσει τα φύλλα εργασίας με οποιοδήποτε τρόπο θέλει. Σκοπός τους είναι η πρακτική άσκηση του/της μαθητή/τριας στο γραπτό λόγο και ιδιαίτερα στην παράγραφο. Η σημασία της εργασίας αυτής δεν έγκειται τόσο στην αναγνώριση του τρόπου ανάπτυξης μιας παραγράφου, που αποτελεί αναμφισβήτητα ακόμη μια σημαντική δεξιότητα, όσο στην πρακτική άσκηση του/της μαθητή/τριας σε ένα λόγο που να χαρακτηρίζεται από συνοχή και ειρμό. Αυτά τα φύλλα εργασίας μπορούν να συνδυαστούν και με τις ασκήσεις παραγράφου του βιβλίου *«γλωσσικές ασκήσεις για το ενιαίο λύκειο»*, καθώς και με ασκήσεις που ο/η διδάσκων/ουσα επιλέγει.

¹ Έκφραση Έκθεση για το Ενιαίο Λύκειο, αναθεωρημένη έκδοση γ΄ τεύχος, ΟΕΔΒ Αθήνα 2001, σελ. 287.

Παράγραφος: Παραδείγματα και Ασκήσεις

Ανάπτυξη με αιτιολόγηση ²

Θεματική πρόταση	Ναι, αλλά αυτό το έκτακτο γατάκι είναι τάχα και ευτυχισμένο;... Σεις τώρα θα νομίζετε πως είναι και πολύ.
Πρώτη αιτιολόγηση	Αφού τ' αγαπούμε όλοι τόσο, αφού έχει ένα ολάκερο σπίτι δικό του, αφού μπορεί να τρώει, να κοιμάται και να παίζει, όσο θέλει, τι του λείπει για μια τέλεια γατίσια ευτυχία... Αλήθεια κι εγώ αυτή την ιδέα είχα ως προχτές. Είδα όμως πως ήμουν γελασμένος: Το γατάκι μας δεν είναι τέλεια ευτυχισμένο! Κάτι του λείπει. Κι αυτό είναι η συντροφιά των δικών του, των ομοίων του, - η αγκαλιά, το γάλα κι η περιποίηση της μητέρας του, τα χάδια, τα παιχνίδια και τα μαλωματάκια των αδελφιών του.
Δεύτερη αιτιολόγηση	
Κατακλείδα	Δε νομίζετε πως είναι πολύ σπουδαίο αυτό που λείπει, και πως τίποτα, καμιά ανθρώπινη αγάπη και φροντίδα δεν μπορεί να το αντικαταστήσει;

Να αναπτύξετε σε παράγραφο τη θεματική περίοδο, με αιτιολόγηση.

Θεματική πρόταση	Περισσεύει άραγε χρόνος το απόγευμα για κάποια άλλη δραστηριότητα;
Κύριο μέρος	Μα φυσικά όχι, αφού .....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
	.....
Κατακλείδα	Όλα τούτα περιορίζουν τον ελεύθερο χρόνο του μαθητή, προσθέτοντάς του και περιττό άγχος.

² Γρ. Ξενόπουλος, *Αθηναϊκές επιστολές*, στο βιβλίο του Χρ. Τσολάκη, *Από το λόγο στη συνείδηση του λόγου*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1995, σελ.122.

Ανάπτυξη με αναλογία³

Θεματική πρόταση	Θα το μαντεύετε βέβαια το επιμύθιο αυτής της ιστορίας. ⁴
Κύριο μέρος	Πόσες φορές δε θ' ακούσετε να παρομοιάζουν το σήκωμα μερικών ανθρώπων χωρίς αξία -χωρίς αληθινά φτερά, χωρίς εσωτερική δύναμη- με το πέταγμα ενός κουρελόχαρτου, που ένα ευνοϊκό αεράκι μπόρεσε να το ανεβάσει για λίγες στιγμές μεσουράνα, μες στο φως και τη δόξα ενός ηλιοβασιλέματος. Αλλά όπως, μόλις πάψει να φυσά το αεράκι το κουρελόχαρτο στο τζίγκο, στο δρόμο, στη σκόνη, στη λάσπη, έτσι πέφτει κι ο ψευτοανεβασμένος άνθρωπος μόλις του λείψει η εξωτερική δύναμη, η προστασία που τον σήκωσε απ' τα χαμηλά. Κι όπως μας γελά το κουρελόχαρτο πως είναι ένα ζωντανό κι άσπρο πουλί, με μακριές δυνατές φτερούγες, έτσι μας γελά, όταν βρίσκεται στο ύψος του κι ο ανάξιος άνθρωπος πως κάτι είναι.
Κατακλείδα	Ύστερα, με το άδοξο πέσιμό του βλέπουμε πως δεν ήταν τίποτα και πως τόσον καιρό μας γελούσε... ⁵

Να αναπτύξετε σε παράγραφο τη θεματική περίοδο, με αναλογία.

Θεματική πρόταση	Ένας υπολογιστής καταστρέφεται τόσο εύκολα όσο και το δάσος.
Κύριο μέρος	Όπως η φωτιά που εξαπλώνεται μέσα στο δάσος και κατακαίει τα πάντα, έτσι και ο ιός, όταν προσβάλει έναν ηλεκτρονικό υπολογιστή, ...
Κατακλείδα	Προσοχή λοιπόν, από τους ιούς, γι' αυτό «αντιβιοτικό» ή αλλιώς antivirus, διαφορετικά ο Η.Υ. κινδυνεύει άμεσα.

³ Γρ. Ξενόπουλος, *Αθηναϊκές επιστολές*, στο βιβλίο του Χρ. Τσολάκη, *Από το λόγο στη συνείδηση του λόγου*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1995, σσ. 135-135.

⁴ «Η θεματική πρόταση φαίνεται εκ πρώτης όψεως ξένη προς το περιεχόμενο της αναλογίας. Στην πραγματικότητα, όμως, δεν είναι, διότι αποτελεί συγχρόνως και κατακλείδα της προηγούμενης παραγράφου, η οποία παρακολουθεί, από άλλη σκοπιά, το ίδιο θέμα», στο βιβλίο του Χρ. Τσολάκη, *Από το λόγο στη συνείδηση του λόγου*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 136.

⁵ «Η κατακλείδα *Ύστερα...μας γελούσε* αποτελεί το επιμύθιο του επιμυθίου και συνοψίζει περιεκτικά και σφραγίζει όλα τα προηγούμενα επιβεβαιώνοντας τις θέσεις τους...», στο βιβλίο του Χρ. Τσολάκη, *Από το λόγο στη συνείδηση του λόγου*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 136.

Ανάπτυξη με σύγκριση και αντίθεση ⁶

Θεματική πρόταση	Και σ' αυτό-υποθέτω εγώ- είναι όλη η διαφορά γάτας και σκύλου.
Κύριο μέρος α' μέρος σύγκριση και αντίθεση β' μέρος σύγκριση και αντίθεση	<p>Η νοημοσύνη της γάτας είναι φύσει κατώτερη από τη νοημοσύνη του σκύλου. Επομένως δεν μπορεί να 'χει με τον άνθρωπο τη συνεννόηση που έχει εκείνος. Κι όταν υστερεί η συνεννόηση, δεν μπορεί παρά να υστερεί κι η αγάπη κι η αφοσίωση. Γιατί το γατάκι μου έχωσε τα νύχια του στο χέρι μου, να κρατηθεί, όπως θα τα 'χωνε σ' ένα μαξιλάρι; Από κουταμάρα. Τη γατίσια κουταμάρα, τη φυσική του. Ο σκύλος είναι πολύ πιο έξυπνος, να ...!</p> <p>Ωστόσο, αν και το βλέπουν και το παραδέχονται αυτό, πολλοί αγαπούν περισσότερο τη γάτα, πρώτο γιατί είναι πιο όμορφη, πιο χαριτωμένη, πιο καλλιτεχνική –κι αλήθεια, ούτε τις καμπύλες της έχει ο σκύλος ούτε τα κουνήματά της. Και δεύτερο, γιατί προτιμούν και το χαρακτήρα της που είναι πιο περήφανος και πιο... ανθρώπινος. Το σκύλο τον βρίσκουν κάπως ταπεινό, δουλικό. Παραδίδεται στον άνθρωπο ολόψυχα, χωρίς όρους, και τον υπηρετεί πιστά, σ' όλη του τη ζωή, σα σκλάβος αγορασμένος. Η γάτα απεναντίας, και στη μεγαλύτερή της αγάπη κι αφοσίωση, διατηρεί τον εγωισμό της, την αξιοπρέπειά της, την ελευθερία της. Με άλλους λόγους: ο σκύλος το παρακάνει η γάτα κρατεί ένα μέτρο, δεν φτάνει παρά ως ένα βαθμό. Έτσι μοιάζει πολύ περισσότερο με τον ελεύθερο άνθρωπο. Κι ένας ελεύθερος άνθρωπος -σας λένε- δεν ταιριάζει ν' αγαπά παρά το ζώο που του μοιάζει. Κι έν' άλλο ακόμα: Η αγάπη του ανθρώπου στο σκύλο είναι κάπως... συμφεροντολογική· γιατί ξέρει πως θα 'χει όλη τη δυνατή ανταπόδοση. Η αγάπη όμως στη γάτα, την περήφανη και εγωίστρια είναι αφιλόκερδη.</p>
Κατακλείδα	Κι αυτή είναι η αληθινή αγάπη...

Να αναπτύξετε σε παράγραφο τη θεματική περίοδο, με σύγκριση και αντίθεση.

Θεματική πρόταση	Η ζωή στο χωριό είναι περισσότερο πληκτική από τη ζωή στην πόλη.
Κύριο μέρος	....
Κατακλείδα	Άλλο είναι, λοιπόν, να ζει κανείς στο χωριό και άλλο στην πόλη.

⁶ Γρ. Ξενόπουλος, *Αθηναϊκές επιστολές*, στο βιβλίο του Χρ. Τσολάκη, *Από το λόγο στη συνείδηση του λόγου*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 128.

Ανάπτυξη με διαίρεση ⁷

Θεματική πρόταση	Υπάρχουν ειδών ειδών ρόδα.
Κύριο μέρος	Άλλα είναι μικρά, με πέταλα κανονικά και σχεδόν ισομεγέθη· άλλα είναι μεγάλα, πελώρια, με τη διάταξη εκείνη των πετάλων που περιγράψαμε. Άλλα ευωδιάζουν πολύ, άλλα λιγότερο και μερικά σχεδόν καθόλου. Άλλα είναι βαθυκόκκινα, βυσσινιά, σα βελουδένια· άλλα τριανταφυλλιά, πιο σκούρα ή πιο ανοιχτά· άλλα κίτρινα βαθιά, άλλα κίτρινα προς το άσπρο και άλλα κάτασπρα. Κάθε ποικιλία έχει τη χάρη της από το κοινό τριαντάφυλλο ως το εκατόφυλλο. Αλλά ο αληθινός βασιλιάς μέσα στα ρόδα και μέσα σ' όλα τ' άλλα λουλούδια είναι το απριλιάτικο, που έχει, να πούμε έτσι, το κλασικό σχήμα του ρόδου και την πιο γλυκιά, την πιο δυνατή μυρωδιά απ' όλα.
Κατακλείδα	(Δεν υπάρχει)

Να αναπτύξετε σε παράγραφο τη θεματική περίοδο, με διαίρεση.

Θεματική πρόταση	Μπορούμε να στέλνουμε μηνύματα είτε μέσω του κινητού μας είτε μέσω του υπολογιστή μας.
Κύριο μέρος	....
Κατακλείδα	Ευκολύνθηκε η επικοινωνία στο μέγιστο δυνατό βαθμό και ακόμα, σκεφτείτε ότι η τεχνολογία συνεχώς εξελίσσεται!!!

⁷ Γρ. Ξενόπουλος, *Αθηναϊκές επιστολές*, στο βιβλίο του Χρ. Τσολάκη, *Από το λόγο στη συνείδηση του λόγου*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1995, σελ. 132.

Ανάπτυξη με ορισμό⁸

Θεματική πρόταση	Κατανάλωση είναι η χρήση αγαθών ή υπηρεσιών για την ικανοποίηση των αναγκών μας.
Κύριο μέρος	Δεν είναι μόνο η λήψη τροφής ή το κάψιμο των ξύλων, που η εξαφάνισή τους συντελείται μπροστά στα μάτια μας, είναι και το ντύσιμό μας, η κίνηση των μηχανών, η μετάβαση στο σχολείο, η κόμμωσή μας, η επίσκεψη του γιατρού, το ταξίδι μας με το αυτοκίνητο ή αεροπλάνο, το διάβασμα βιβλίων ή περιοδικών, η μετάβασή μας στον κινηματογράφο, η παρακολούθηση ενός προγράμματος στην τηλεόραση, η ταχυδρόμηση γράμματος ή οποιοδήποτε πράγμα που απαιτεί εργασία από άλλους ή χρησιμοποιεί, έστω και ανεπαίσθητα, τα συσσωρευμένα «καπιταλιστικά αγαθά». Αλλά το αγαθό, που η κατανάλωσή του φτάνει σε ποσοστό 100%, είναι ο χρόνος. Ο καθένας μας, από τότε που γεννιέται ώσπου να πεθάνει, είναι ένας καταναλωτής του χρόνου. Μπορεί να είμαστε ή να μην είμαστε παραγωγικά στοιχεία, γιατί όπως οι μέλισσες, έχουμε βασίλισσες, εργάτες και κηφήνες, είμαστε όμως όλοι μας καταναλωτές.
Κατακλείδα	Και επειδή αυτή είναι η αλήθεια, ο καθένας μας, είτε συνειδητά είτε υποσυνείδητα, ενδιαφέρεται για το τι αγοράζει και τι χρησιμοποιεί και ακόμη για τον τρόπο που αυτό του προσφέρεται.

Να αναπτύξετε σε παράγραφο τη θεματική περίοδο, με ορισμό.

Θεματική πρόταση	Πώς θα μπορούσαμε να ορίσουμε την τηλεργασία σήμερα;
Κύριο μέρος	....
Κατακλείδα	Φαίνεται, λοιπόν, ότι τα δεδομένα στο εργασιακό χώρο αλλάζουν δραματικά.

⁸ Γ.Γ. (Β΄ Λυκείου) στο βιβλίο του Νίκου Γρηγοριάδη, *Το δημιουργικό γράμμα η τέχνη και η τεχνική του*, Η παράγραφος, 8^η έκδοση, Κώδικας, Θεσσαλονίκη 1990, σελ. 46.

Ανάπτυξη με παραδείγματα.

Θεματική πρόταση	Η Ενωμένη Ευρώπη είναι μια πραγματικότητα και αυτό διαφαίνεται μέσα από την καθημερινή μας ζωή.
Κύριο μέρος	Τα δικαιώματα που έχουμε ως Ευρωπαίοι πολίτες καθιστούν τη ζωή μας πιο εύκολη. Με τη χρήση του κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος, την απλή επίδειξη ταυτότητας για να μεταβούμε σε μια άλλη χώρα, με τα μειωμένα διδάκτρα σπουδών που καταβάλλουμε, τα τόσα προγράμματα ανταλλαγής μαθητών στη σχολική ζωή (όπως π.χ. το πρόγραμμα Σωκράτης) συνειδητοποιούμε ότι η Ευρωπαϊκή οικογένεια είναι μια πραγματικότητα.
Κατακλείδα	Η Ευρώπη, λοιπόν, έπαψε να είναι όραμα και μετατρέπεται σε τρόπο ζωής.

Να αναπτύξετε σε παράγραφο τη θεματική περίοδο, με παραδείγματα.

Θεματική πρόταση	Ο ρατσισμός είναι δυστυχώς μια σύγχρονη και ανεπίτρεπτη μάστιγα. (κοινωνικός – φυλετικός - πολιτικός)
Κύριο μέρος	....
Κατακλείδα	....

Βιβλιογραφία

- Έκφραση – Έκθεση Για το Ενιαίο Λύκειο, Γ' τεύχος, ΟΕΔΒ, Αθήνα 2001.
- Ν. Γρηγοριάδης, *Το δημιουργικό γράμμα η τέχνη και η τεχνική του, Η παράγραφος*, 8^η έκδοση, Κώδικας, Θεσσαλονίκη 1990.
- Χρ. Τσολάκης, *Από το λόγο στη συνείδηση του λόγου*, Βάνιας, Θεσσαλονίκη 1995.